

Seksuaalikasvatuksen tietopankki varhaiskas- vattajille

Miisa Vinkki

2022 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Seksuaalikasvatuksen tietopankki varhaiskasvattajille

Miisa Vinkki
Sosionomi
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2022

Miisa Vinkki

Seksuaalikasvatuksen tietopankki varhaiskasvattajille

Vuosi 2022 Sivumäärä 27

Opinnäytetyö toteutettiin kehittämistyönä, jonka tarkoituksena oli rakentaa kasvattajille tietopankki seksuaalikasvatuksesta alle kouluikäisten kanssa. Tutkimusosa opinnäytetyössä oli pienessä roolissa ja materiaalia kerättiin pitkälti kirjallisuudesta ja mediasta löydettävistä materiaaleista. Tietopankin osana tutkittiin, millaisena kasvattajat kokevat seksuaalikasvatuksen varhaiskasvatuksessa sekä heidän omia tulkintojaan seksuaalikasvatuksesta.

Tutkimus toteutettiin laadullisena haastattelun avulla. Tutkimus toteutettiin kunnallisessa varhaiskasvatusyksikössä ja siihen vastasi kuusi kasvattajaa. Haastatteluissa pyrittiin saamaan vastaajan omia kokemuksia ja näkökulmia seksuaalikasvatukseen liittyen. Tällöin saatiin hie-man kuvaa siitä, kuinka tärkeässä roolissa seksuaalikasvatus näyttäytyy varhaiskasvatuksessa. Haastattelut toteutettiin anonyyminä vastaajien toiveiden mukaan. Vastausten perusteella olettamus seksuaalikasvatuksen esiintymisestä varhaiskasvatuksessa osui oikeaan. Seksuaalikasvatus koetaan osana arkea ei niinkään erillisenä opetusmuotona. Kasvattajien näkökulman mukaan he haluaisivat enemmän ohjausta seksuaalikasvatuksesta alle kouluikäisten kanssa.

Tietopankki auttaa kasvattajia pohtimaan seksuaalikasvatuksen toteutumista sekä heidän omia näkemyksiään seksuaalisuudesta. Tietopankki on mukana tukemassa ja ohjaamassa sekä antamassa alustavaa tietoa lapsen seksuaalisuuteen liittyen. Haastatteluiden perusteella pystyttiin rakentamaan tarpeiden mukainen tietopankki varhaiskasvattajille. Tietopankista tuli juliste, joka sisältää tietoa lapsen seksuaalisuudesta ikävuosittain. Siinä on myös lyhyesti kerrottu, mitä seksuaalikasvatus tarkoittaa sekä miten lapsen seksuaalisuus tulisi kohdata. Julisteeseen lisättiin myös lähteitä, joiden avulla lukija voi itse hakea lisätietoa aiheesta. Tietopankin avulla pyritään antamaan enemmän tukea ja esimerkkejä seksuaalikasvatuksesta sekä lapsen seksuaalisuuden kohtaamisesta.

Miisa Vinkki

Sex educations data bank for early childhood educators

Year

2022

Pages

27

The thesis was completed as a development work, which purpose was to construct of data bank for educators of sex education with children under school age. The research part of the thesis played a smaller role, and the material was collected mainly from found literature and media materials. As part of the data bank, it was studied how educators experience sex educations in early childhood education and their own interpretations of sex educations.

The research was conducted as a qualitative research method by means of interviews. The research was conducted in municipal early childhood education unit and six educators answered. In the interviews the aim was to get the respondents' own experiences and perspectives about sex education. That resulted how important role sex education show in early childhood education. The interviews were conducted anonymously according to the wishes of the respondents. Based on the answers, the presumption about the appearance of sex educations in early childhood education seemed right. Sex education is experienced as part of everyday life, not as a separate pedagogical method. According to educators, they would like to get more guidance for sex education of early childhood education.

The data bank helps educators to reflect on the implementation of sex education as well as their own opinion of sexuality. The data bank is supporting and leading as well as giving preliminary information related of child sexuality. Based on the interviews, it was possible to build a data bank for early childhood educators according to needs. Based on the data bank a poster was created, which contained information about child sexuality at every age level. It also briefly explains, what sex education means and how child's sexuality should be encountered. References were also added at the poster to help the reader finding out more about the topic. The purpose of the data bank is to give more support and examples about sex education and encounter of child's sexuality.

Keywords: childhood sexuality, sex education, early childhood education, encounter

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Opinnäytetyön rakentuminen.....	6
2.1	Merkityksellisyys.....	6
2.2	Augustina työelämäkumppanina	7
2.3	Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus	8
3	Haastattelu.....	8
3.1	Tutkimuskysymykset	8
3.2	Menetelmät	9
3.3	Aineiston keruu.....	9
3.4	Analyysi.....	10
4	Haastattelun tulokset ja johtopäätökset	10
5	Lapsen seksuaalisuus.....	11
5.1	Seksuaalisuus alle kouluikäisillä.....	11
5.2	Seksuaalisuuden portaat	12
5.3	Ongelmallinen ja huolestuttava käytös	13
6	Seksuaalikasvatuksen toteuttaminen	14
6.1	Varhaiskasvatuksessa	14
6.2	Myönteinen kohtaaminen	15
6.3	Kohtaamistilanteet ja niistä suoriutuminen	15
6.4	Kasvattajan omat arvot ja asenteet	16
6.5	Avoin kommunikointi vanhempien kanssa	16
7	Oikeus seksuaalisuuteen.....	17
8	Kehittämistyö	17
8.1	Tietopankki	17
8.2	Tietopankin rakentaminen.....	19
9	Palaute.....	19
9.1	Arviointi	19
10	Pohdinta	20
10.1	Kehittämistyön tarkastelu	20
10.2	Toteutumisen pohdintaa	21
10.3	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	21
10.4	Käytettävyys ja sovellettavuus työelämään	22
	Lähteet.....	23
	Liitteet	25

1 Johdanto

Tein opinnäytetyöni kehittämistyönä varhaiskasvatukseen. Toteutin opinnäytetyön yhteistyössä Forssan päiväkodin Augustinan kanssa, jossa suoritin samaan aikaan viimeisen harjoitteluni. Opinnäytetyöstä rakentui tietopankki varhaiskasvatukseen lapsen seksuaalisuuteen liittyen. Lapsesta puhuttaessa seksuaalisuus näyttäytyy aivan eri tavalla kuin nuorilla tai aikuisilla siksi tässä on tärkeä ero, joka tuli huomioida opinnäytetyötä rakentaessa. Opinnäytetyön tuotosta pystyy hyödyntämään varhaiskasvatuksessa ja sen voi tulostaa julisteeksi muidenkin nähtävälle ja eri varhaiskasvatusyksiköihin. Opinnäytetyö suunniteltiin kasvattajien perehdyttämistarpeiden mukaan lapsen seksuaalisuuden kohtaamisesta. Tietoa tähän selvitettiin Augustinan päiväkodin työntekijöiden haastatteluilla.

Tietopankki tukee kasvattajia lapsen seksuaalisuuden kohtaamisessa antaen esimerkkejä lapsen seksuaalisuudesta. Lapsen seksuaalisuus näyttäytyy varhaiskasvatuksen arjessa monella eri tavalla, joten koin että tällainen ohjaavaa ja tukea antava työ auttaisi heitä toteuttamaan seksuaalikasvatusta myönteisellä tavalla. Lapsen seksuaalisuus on olemassa ja ehkä vielä liian vähän pinnalla sekä yhteiskunnan tietoisuudessa, jonka vuoksi työn merkityksellisyys korostuu. Tietopankki suunniteltiin niin, että kasvattajat voivat hyödyntää sitä kohdatessaan lapsen seksuaalista käyttäytymistä, joka tulee yllättäen ilmi päiväkodin arjessa. Tietopankki rakennettiin aiheeseen liittyvän materiaalin, aiempien tutkimusten sekä haastattelujen avulla.

2 Opinnäytetyön rakentuminen

Lapsen seksuaalisuus on vieläkin hieman vaiettu aihe eikä sitä nosteta esiin useasti lapsen kasvatuksesta puhuttaessa. Seksuaalisuus kuitenkin rakentuu heti syntymästä saakka sillä, ihminen on alun alkaen seksuaalinen olento.

2.1 Merkityksellisyys

Kehittämistyö on merkityksellinen, sillä lapset näyttävät seksuaalisuuttaan arjessa eritavoin ja tällöin aikuisten on hyvä osata ohjata heitä seksuaalikasvatuksella oikeanlaisesti. Vääränlaiset asenteet ja kieltäminen voivat aiheuttaa lapsen minäkuvaan aukkoja. Aikainen seksuaalikasvatus auttaa lasta tiedostamaan itsensä ja kehonsa sekä asettamaan omia rajojaan turvataidoilla.

Kehittämistyö antaa kasvattajille lisää tietoa lapsen seksuaalisen käyttäytymisen kohtaamisen malleista. Opinnäytetyö antaa niin vanhemmille kuin kasvattajille tarkempaa tietoa lapsen kokonaisvaltaisesta seksuaalisuudesta ja sen ilmenemisestä. Tuloksista hyötyy

varhaiskasvatuksen työntekijät. Opinnäytetyötä voidaan tulevaisuudessa hyödyntää myös muissa varhaiskasvatusyksiköissä, mikäli he kokevat tämän tarpeelliseksi. Opinnäytetyön avulla kasvattajien on helpompi kohdata lapsikin seksuaalisena olentona, jolloin he osaavat tarkemmin tuoda seksuaalikasvatusta esiin myös lapsen vanhemmille. Kasvattajat pääsevät hyödyntämään tuotosta omassa työssään, kun he kohtaavat tilanteita arjessa missä eivät tiedä miten tilanteeseen kuuluisi suhtautua.

Aiheen valinta lähti omasta mielenkiinnosta ja halukkuudesta perehtyä aiheeseen syvemmin. Keskusteltuani Augustinassa opinnäytetyön mahdollisuudesta he toivat ilmi aiheen tärkeyden, jolloin vain vahvistui aiheen merkittävyys varhaiskasvatuksessa. Erillistä tilaajaa aiheelle ei ollut ajan puutteen vuoksi, mutta Forssan kaupungin kasvatus ja opetuspäällikön mukaan aihe oli ja on edelleen hyvin pinnalla ja merkityksellinen varhaiskasvatuksessa.

2.2 Augustina työelämäkumppanina

Augustinan päiväkotitoimi on kunnallinen päiväkotitoimi Forssassa. Tein viimeisen harjoittelun kyseisessä päiväkodissa, joten käytin tilannetta hyväksi ja kysyin, lähtisivätkö he yhteistyöhön opinnäytetyöhön. Augustinan päiväkotitoimi on Suomen vanhin päiväkotitoimi alkuperäisessä rakennuksessaan. Augustinan päiväkotitoimi tarjoaa varhaiskasvatusta kuudessa eri lapsiryhmässä, joista yksi on perhepäivähoidoryhmä. Päiväkodissa tarjotaan varhaiskasvatusta 1-5-vuotiaille lapsille Forssassa.

Päiväkodissa sovelletaan VoxForssa2019 toimintaa. Forssalaisen varhaiskasvatuksen pedagogian kokonaisuus - Tyykin Tyyli - rakentuu lapsiystävällisestä toimintakulttuurista, jossa VoxForssa2019:een kirjatut periaatteet ja valitut toimintatavat sekä varhaiskasvattajien vahva ammatillinen osaaminen raamittavat kaikkea toimintaa. Aikuinen toimii lasta kunnioittavana, kuuntelevana ja läsnä olevana. Toimintakulttuuri konkretisoituu arjessa työotteeseen, joka perustuu lapsihavainnoiteihin ja osallisuuden edistämiseen. (Forssa 2021.)

Päiväkodit laativat vuosittain suunnitelmat, joissa tarkentavat varhaiskasvatuksen tavoitteet ja pääteemat. Augustinassa vuosisuunnitelman tavoitteita ovat ryhmävasujen sisältöä toteutetaan arjen toiminnassa sekä toteutumista arvioidaan ja dokumentoidaan, oppimisympäristöjä tarkkaillaan toimintakulttuurin ja pedagogian tukemisen näkökulmasta. Toimintaa suunnitellaan VoxForssan mukaisesti sekä tavoitellaan Unicefin lapsiystävällisen kunnan periaatteiden mukaisen lapsen osallisuuden toteutumista. Toimintaa suunniteltaessa huomioidaan järkivihreän Forssan sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys ja arjen kiireettömyys, jolloin lapsen kohtaaminen tapahtuu rauhallisella vuorovaikutuksella sekä VoxForssa 2019:n käyttöön ottaminen vähän kerrallaan. Forssassa jatketaan TyykinTyylin ja Kuuden ällän pedagogiikan toteuttamista sekä otetaan positiivinen pedagogiikka työtavaksi ja luodaan oppimisympäristöt, jotka tukevat hyvinvointia ja pedagogiikkaa. (Vuosisuunnitelma 2020.)

2.3 Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus

Opinnäytetyön tavoite on herättää kasvattajia pohtimaan erilaisia kohtaamistilanteita lapsen seksuaalisuuteen liittyen. Tarkoitus auttaa kasvattajia pohtimaan erilaisia keinoja seksuaalikasvatuksen toteuttamiseksi tietopankin avulla ja tämän tavoite on herättää keskustelua. Kehittämistyön tavoite on myös antaa kasvattajalle tietoja erilaisista lähteistä, joita he voivat hyödyntää, mikäli kokevat tarvitsevansa enemmän neuvoja seksuaalikasvatuksen toteuttamiseksi. Tarkoitus on tuoda enemmän pinnalle lapsen seksuaalisuutta ja siihen liittyviä arjessa näkyviä tilanteita. Tämän avulla pystymme neutralisoimaan aihetta lapsen seksuaalisuudesta ja tekemään sitä merkityksellisemmäksi osana lapsen luonnollista kehitystä. Upeaa olisi, jos tietopankin saisi leviämään mahdollisimman moneen varhaiskasvatusyksikköön esille. Tämä edesauttaisi tavoitetta saavuttaa monen kasvattajan ja vanhemmankin tietoisuus lapsen seksuaalisuudesta ja tämän hyväksyvistä kohtaamisesta.

3 Haastattelu

Haastattelu toteutettiin tutkimusosana opinnäytetyössä. Haastattelulla haluttiin saada kasvattajien omia näkemyksiä ja kokemuksia alle kouluikäisen seksuaalisuudesta. Haastattelulla kerättiin näkökulmia ja kokemuksia lapsen seksuaalisuuden esiintymisestä ja näitä hyödynnettiin tietopankissa ja opinnäytetyössä. Tutkimuskysymykset haastattelua suunniteltaessa olivat, miten kasvattajat kokevat seksuaalikasvatuksen merkityksen, kuinka kasvattajat itse toivoisivat seksuaalikasvatusta toteutettavan sekä millaisia esimerkkejä kasvattajat pystyvät antamaan tilanteista, jotka ovat kokeneet hankalaksi.

3.1 Tutkimuskysymykset

Haastattelun kysymykset luotiin tutkimuskysymysten sekä aiemmin kerätyn teorian pohjalta lapsen seksuaalikasvatukseen liittyen. Tutkimuskysymyksissä painotettiin lapsen seksuaalisuuden kohtaamista ja ilmenemistä, sillä kehittämistyö haluttiin rakentaa näiden esimerkkien ja tilanteiden avulla. Yleistietona haastatteluilla haluttiin selvittää myös kuinka tärkeänä kasvattajat pitävät seksuaalikasvatusta. Tämä voi kertoa seksuaalikasvatuksen esiintyvyydestä yleisesti varhaiskasvatuksessa. Kysymyksillä selvitettiin myös, miten kasvattajat haluaisivat seksuaalikasvatusta toteutettavan työn arjessa. Aihe saattaa joillekin olla haastava ja tällöin he saivat mahdollisuuden kertoa omia mielipiteitään, jos eivät pysty itse puhumaan aiheesta avoimesti. Seksuaalikasvatustilanteista haluttiin myös kokemuksia ja näkökulmia, joita pystyi hyödyntämään tietopankissa. Tästä sai hieman kuvaa kasvattajan avoimuudesta sekä hänen reagoinnistaan kertoessaan kohtaamistilanteesta lapsen kanssa.

3.2 Menetelmät

Kehittämistyössä käytettiin menetelmänä haastattelua. Tutkimus toteutettiin laadullisesti ja haastattelukysymykset muodostettiin sen mukaan. Haastattelukysymykset olivat avoimia kysymyksiä, jolloin haastateltava voi vastata hyvin laajasti omiin kokemuksiin perustuen. Tämä tutkimusmenetelmä antaa mahdollisuuden vapaamuotoisesti kertoa aiheeseen liittyvistä kokemuksista ja näkökulmista (Tilastokeskus 2021). Tämä tuo haastateltaville myös laajemman näkökulmien jakamismahdollisuuden. Haastattelu toteutettiin yksilöittäin, sillä aihe on sensitiivinen. Tämän vuoksi koen, että yksilöhaastattelu oli helpompi lähestymistapa aiheeseen.

Haastattelu toteutettiin puolistrukturoituna eli kaikki kysymykset olivat haastateltavilla samoja ja he saivat nähdä kysymykset ennakoon, mutta vastaamisen tapa on vapaa ja jokaisella omanlainen (Hyvärinen, Suoninen & Vuori 2021). Ennen haastatteluita oli tärkeä antaa aiheesta tietoa haastateltaville sekä kysymykset etukäteen. Tällöin haastateltavien on helpompi tulla haastatteluun valmistauduttuaan hieman. Lapsien seksuaalisuus aiheena voi olla hieman hämmentävä asia joillekin, joten yllättävä ilmoittaminen aiheesta olisi voinut saada haastateltavat sulkeutuneeksi. Myös haastattelutilannetta oli hyvä tarkastella koko ajan, jottei keskusteluista muuttuneet kiusallissävyytteiseksi tai jumittuneet paikalleen.

Haastattelu litteroitiin aineiston päätelmien tukena ja tulosten raportoinnin auttamiseksi. Litterointi toimi apuvälineenä kehittämistyötä tehdessä ja johtopäätöksen arvioinnissa lapsen seksuaalisuuden ilmenemiseen liittyen. Tarkinkaan litterointi ei pysty kuvaamaan vuorovaikutuksessa tapahtuvia tunteita ilmeitä ja eleitä. Jotkut tapahtumat haastattelussa saattavat jäädä litteroimatta mutta se on hyväksyttävää ja hyvinkin tyypillistä litterointia tehdessä. (Kallio 2021.)

3.3 Aineiston keruu

Tietopankki julisteen rakentamiseen käytettiin haastattelu menetelmää. Haastattelu toteutettiin kuudelle kasvattajalle. Haastattelun avulla pyrittiin rakentamaan mahdollisimman käytännöllinen ja kasvattajien näkökulmiin pohjautuva tietopankki. Tällöin sen käyttöönotto on helpompaa ja se tulee merkityksellisemmäksi sisällöltään. Aineistoa kerättiin myös erilaisista lähteistä kuten kirjallisuudesta ja aiemmista lasten seksuaalikasvatukseen liittyvistä tutkimuksista sekä materiaaleista. Haastatteluun osallistui kuusi varhaiskasvattajaa, jotka työskentelivät sillä hetkellä päiväkodissa eri ikäisten lasten kanssa.

Haastattelu kysymykset rakennettiin mahdollisimman seksuaalikasvatuksen yleisnäkömyksiin pohjautuen, jotta kehittämistyö tulisi tarpeen myös muissa varhaiskasvatusyksiköissä. Haastattelu toteutui suunnitelman mukaan yksittäin ja haastattelut nauhoitettiin. Tällöin pystyin

jälkikäteen kuuntelemaan haastatteluja ja keräämään niistä tärkeitä näkökulmia kehittämistyötä rakentaessa. Haastatteluissa selvitettiin, miten kasvattajat kokevat seksuaalikasvatuksen merkityksen, ja kuinka he itse toivoisivat seksuaalikasvatusta toteutettavan sekä millaisia esimerkkejä he pystyvät antamaan tilanteista, jotka ovat kokeneet hankaliksi. Haastattelun avulla kerättiin kasvattajilta esimerkkejä lapsen seksuaalisuuden kohtaamisesta ja tilanteista, joissa itse ovat saattaneet kokea tarvitsevansa neuvoja tai näkökulmia.

3.4 Analyysi

Lähdin analysoimaan haastattelua teema-analyysi menetelmää hyödyntäen. Valitsin teemoittelun koska, sillä nostetaan aineistosta esiin keskeisiä asioita ja usein esiintyviä tulkintoja. Teemoittelulla autetaan paikantamaan myös olennaiset aiheet tutkimusongelman kannalta. (Juhila 2021.) Teemoittelulla jäsentelin analyysiä tutkimuskysymysten avulla. Nostin haastattelusta esiin ne yhtenäiset asiat, jotka sopivat tutkimuskysymysten vastauksiksi. Yhdeksi teemaksi kokosin myös kehittämistyötä tukevan aiheen, joka viittaa haastateltavien näkemykseen lapsen seksuaalisuudesta. Tästä sain sisältöä tietopankki julisteeseen lapsen ikävuosiin liittyvästä seksuaalisuudesta. Pystyin myös haastattelun avulla nostamaan esille, mikä koetaan tällä hetkellä hyödylliseksi seksuaalikasvatusta toteuttaessa. Teemat jäsentyivät tarkemmin vasta litterointia tehdessä ja aineistoa analysoidessa. Teemojen aiheiksi nousivat, miten lapsen seksuaalisuus koetaan, seksuaalikasvatuksen merkittävyys sekä miten kasvattajat toteuttavat seksuaalikasvatusta arjessa. Näiden pohjalta nostin esille tärkeitä pointteja haastatteluista.

4 Haastattelun tulokset ja johtopäätökset

Tulokset olivat hyvin pitkälti yhtenäisiä kaikilla. Keräämäni tiedon pohjalta tulokset viittasivat myös paljolti siihen, miten yhteiskunnassa tällä hetkellä on esillä varhaiskasvatuksessa toteutettu seksuaalikasvatus. Aihe on yhteiskunnassa hyvinkin puhuttu ja vielä esillä mutta ei tarpeeksi, joka nousi myös haastattelun pohjalta pinnalle. Erittäin huomiota herättävä vastaus olikin yhtenäinen jokaisella vastaajalla, joka koski seksuaalikasvatuksesta saatua koulutusta tai tukea. Sitä ei ollut ketään vastaajista saanut ja koki että se olisi kyllä ihan suotavaakin.

Vastaajat kokoivat myös aiheen hyvinkin tärkeäksi mutta eivät välttämättä osanneet sanoittaa mitä se tarkoittaa tai miten se näkyy käytännössä. Siksi haastateltaville annettiin hieman aiheeseen pohjustavaa aineistoa, johon he pystyivät tutustumaan. Aineistossa oli

tarkemmin tietoa mitä lapsen seksuaalisuus on ja miten se saattaa ilmetä. Tästä huomasi olevan apua vastaamaan kysymyksiin seksuaalikasvatukseen liittyen.

Haastateltavat kokivat kuitenkin hallitsevansa seksuaalikasvatuksen tilanteissa, mikäli sellaisia on esiintynyt. He kokivat myös suhteellisen helpoksi puhua avoimesti aiheesta, joka oli oikein positiivista kuulla. Keskusteluissa tuli hyviä esimerkkejä ilmi tilanteista joihin kasvattajat ovat joutuneet työssään ja pääsimmäkin keskustelemaan näistä oikein kattavasti.

Johtopäätökset osoittavat, että tilanne on pitkälti hyvinkin sellainen kuin voi yhteiskunnan esille tuomien myyttien mukaan olla. Väestöliiton mukaan kasvattajat joutuvat päivittäin tilanteisiin, jossa joutuvat vastaamaan lasten kysymyksiin esimerkiksi kehosta tai seksuaalisuudesta. Monella ei kuitenkaan ole tarvittavaa koulutusta tai sanastoa vastaamaan näihin lapsen ikätasoon nähden oikealla tavalla. (Terävä 2021.) Haastateltavat kertoivat, että lapsen seksuaalisuus on hyvinkin esillä varsinkin varhaiskasvatuksessa mutta siihen ei olla saatu aikaan tarpeeksi koulutusta tai tukea työnantajalta. Seksuaalisuus lapsesta puhuttaessa on vieläkin selkeästi hieman epämääräinen aihe joillekin tai siitä ei ole riittävästi saatu oikeanlaista tietoa. Hyvin kuitenkin haastattelun mukaan kasvattajat osaavat omien arvojen ja asenteiden pohjalta toteuttaa lapsen edun mukaista seksuaalikasvatusta. Vaikutti myös siltä, että he uskaltaivat olla avoimia ja toivottavaa olisi, että yhteiskunnassa siitä puhuttaisiin enemmän ja aihe tuotaisiin vahvasti esille.

5 Lapsen seksuaalisuus

Seksuaalisuus on luonnollinen osa jokaisen ihmisen elinkaarta ja kehittyy koko ajan syntymästä alkaen. Pienten lapsen seksuaalisuus kuvataan enemmänkin omaan kehoon tutustumisena sekä tunteiden hallinnan opettelemisena. (Lapsuus ouka 2022.) Varhaiskasvatuksessa lapsen seksuaalisuus kehittyy muiden lasten kanssa yhdessä ihmetellen ja tutkien omaa itseään sekä muita.

5.1 Seksuaalisuus alle kouluikäisillä

Vauvankin seksuaalikasvatus alkaa aivan pienestä. Hän tutustuu alussa omiin kehonosiinsa ja aikuisen tehtävä on nimetä niitä. Aikuinen saattaakin olla hämmentynyt lapsen seksuaalisuudesta ja tulkita sitä omasta näkökulmasta. (Kihlström 2020, 96.) Lapsen seksuaalisuus on aivan eriasia kuin aikuisen. Se on vasta alussa olevaa, pientä ja lapsellista. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016, 83.) Yksin lapsen seksuaalisuuden perustehtävä on ottaa oma keho haltuun. Lapsi tutkii omaa kehoaan ja opettelee nimeämään sen eri osia. Lapsen seksuaalisuudesta puhuttaessa tarkoitetaan puhetta kehosta ja itsestä huolehtimisesta, ihmisenä olemisesta, ihmissuhteista ja omista oikeuksista. Tähän liittyen lapsilta voi nousta kysymyksiä muun muassa mistä lapset tulevat. (Väestöliitto 2021.)

Lapsen seksuaalisuus jaetaan portaittain kuvaamaan paremmin erilaisia seksuaalisuuden kehitysvaiheita. Malli antaa hienovaraisen, yksilön ja ikätason huomioivan ja kunnioittavan lähestymistavan seksuaalisuuteen tunteiden avulla. Malli kuvaa valmiuksien tasoa, sisäistä, ikään liittyvää, portaittaista muutosta, ei niinkään toimintoja tai tekoja sillä ne ovat näyttäytyvät yksilöllisesti. (Väestöliitto 2021.)

Lapsi vertailee itseään helposti muihin jo hyvin nuorena. Tiedostamattomat asiat voivat synnyttää väärinkäsityksiä lapselle. Aikuisen on syytä muistaa, ettei seksualisoi lasta esimerkiksi vertaamalla aikuisen itsetyydyttämistä lapsen oman kehon kosketteluun ja sen tuomana hyvään oloon. (Kihlström 2020, 98.) Positiivinen käsitys ja ylpeys omasta kehosta on herkkää ja haavoittuvaa lapsellisuutta. Tätä tulee suojata.

Lasten seksuaalisuus alkaa kehittyä heti heidän synnyttyään. Vauvoilla seksuaalisuus näyttäytyy kosketteluna, kuunteluna, katseluna, maisteluna ja haisteluna. Aistitoimintojen avulla vauvalle kehittyy mukava ja turvallinen tunne ympäristöstä. Vauvan terveellinen hyväily ja silittely luo perustan terveelle kehitykselle seuraaviin ikävaiheisiin. Vauvat koskettelevat usein itseään ja myös sukupuolielimiään. (Väestöliitto 2018a.)

Taaperoiksi kasvaessa he pitävät enemmän läheisyydestä, sylistä sekä peuhaamisesta. Taapero ikäiset kiinnittävät enemmän huomiota omaan ja muiden erilaiseen ulkonäköön. Lapset alkavat hahmottaa tyttöjen ja poikien kehoissa eroja. He tutkivat myös kehoaan ja sukupuolielimiään ja saattavat esitellä niitä myös muille lapsille ja aikuisille. He tulevat myös enemmän tietoisiksi, mitä saa ja mitä ei saa tehdä. (Väestöliitto 2018a.)

Lapsien kasvaessa he oppivat yhä enemmän sääntöjä. Leikkien avulla he tutustuvat omaan ja muiden kehoihin. Leikki-ikäiset lapset leikkivät esimerkiksi ”isää ja äitiä” tai ”lääkäreitä” Lapset huomaavat myös, että alastomuus ja ”rumat sanat” voivat herättää aikuisissa rajoittamista. Lapsien mielestä nämä ovat jännittäviä ja hauskoja asioita siksi he esittävät paljon kysymyksiä kehosta, tunteista ja mistä vauvat tulevat. Tykkäämiset muihin ihmisiin ovat tässä kohtaa olennaista seksuaalikehityksessä. (Väestöliitto 2018a.)

5.2 Seksuaalisuuden portaavat

Olet ihana!- on ensimmäinen porras 0-4- vuotiaan lapsen seksuaalisuuden kehityksessä. Tällöin lapsi esittelee kehoaan ja on innoissaan siitä. Hän tutkii ja ihmettelee myös muiden kehoja. Lapsi tutustuu kehon eri osiin ja nauttii alastomuudesta. Hän pyrkii kaikilla keinoilla saamaan kontakti hoitavaan aikuiseseen saadakseen tältä hoivaa. Tässä varhaisvaiheessa lapsen saama hoiva ja hellyys vaikuttavat pitkälti lapsen itseluottamukseen, kehonkuvaan, turvallisuuden kokemiseen ja läheisyyden suhtautumiseen. (Cacciotare & Korteniemi-Poikela 2019,

29.) Vauvalle onkin tärkeää, että hän kokee olevansa rakastettu muiden ihmisten ympärillä. Vauva viestittää kokemaansa ilmein ja elein, jolloin aikuisen vastavuoroinen vaikutus on tärkeää. Fyysinen kontakti sekä vauvaleikit lapsen kanssa lisäävät itseluottamusta sekä myönteistä kehonkuvaa. (Cacciotare & Korteniemi-Poikela 2019, 31-32.)

Tykkäyskaveri-portaalla lapsi on 2-8 vuotiaana. Tällöin lapsi haluaa antaa ihailua muille mutta myös itselleen. Tykkäyskaveruudessa on kyse lämpimistä hellyyden ja tykkäämisen tunteista, jotka eroavat täysin aikuisen ihastumistunteista. Lapsi on iloinen omista tykkäilyistään ja näille tunteille ja ihastelun kohteille on syytä antaa rohkaisua ja hyväksyntää. Tykkäystunne pitää kuitenkin selittää lapselle niin että se on jokaisen oma eikä tunnetta voi määrätä toiselle. Tässä kohtaa tunteita kannattaa nimetä lapselle ja selittää hänelle ikätasoon sopivalla tavalla, että tunteet ovat sallittuja ja niitä on hyvä sanoittaa ääneen. (Ingman-Friberg & Cacciotare 2016, 123-124.) Tunteista puhuminen opettaa lapselle avoimuutta ja hyväksyntää itseään ja muita kohtaan.

Kolmannessa portaassa esiintyy vanhemman ihailua 3-9-vuotiaana niin leikki- sekä alakouluikäisillä. Tällöin lapsella on suunnattomasti rakkautta ympärillään, jota hän haluaa jakaa muille. Lapsi etsii rakkauden kohteekseen turvallista erityistä ihmistä, joka kohdistuu usein läheisiin aikuisiin. Aikuisen tehtävänä on tukea tätä rakastumista ja osoittaa hyväksyntää hänen tunteilleen. Tällä portaalla lapsi alkaa myös usein pohtia vauvojen alkuperää. Hän tutustuu sukupuolten eroihin pukeutumisella ja leikeillään. Monet huomaavat myös omien sukupuolielinten koskettelun tuntuvan hyvältä ja he kokevat sen itsesäätelyn ja rauhoittumisen keinona. Tilanteissa, joissa lapsi haluaakin kokeilla olla toista sukupuolta tai koskettaa itseään on aikuisen tärkeä reagoida siihen hyväksyen sekä tukien lasta kehityksessään. (Ingman-Friberg & Cacciotare 2016, 125-126.)

Neljännessä portaassa esiintyy samaa kuin edellisessä mutta rakkauden kohde voi olla joku muu kuin läheinen aikuinen esimerkiksi idoli tai tuttava. Idoli ihastuttaa-porras sisältyy 6-12-vuotiaan lapsen elämään. Haaveilu ja rakkauden osoituksen muita kohtaan alkavat näkyä enemmän, kun lapsi on ymmärtänyt olevansa rakastettu myös omassa lähipiirissään. Tällä portaalla on jo enimmäkseen kouluikäiset lapset. He haaveilevat omasta tulvaisuudestaan ja ehkä jopa perheestään. He käyttävät leikeissään aikuisuuden rooleja tai leikkivät idoliaan. (Ingman-Friberg & Cacciotare 2016, 127-128.) Ihailun kohteeksi joutumista tulee arvostaa ja ymmärtää. Tämä näyttää kypsän aikuisen mallia lapselle.

5.3 Ongelmallinen ja huolestuttava käytös

Lapsen seksuaalinen käytös voi herättää tietyissä tilanteissa huoltakin. Ongelmallinen käyttäytyminen kuten pakonomainen tarve, ilottomuus tai muulta toiminnalta herpaantuminen

käytöksen vuoksi saattavat viestiä ongelmasta. Käytös, joka aiheuttaa ahdistusta ja pelkoa niin itsessä kuin muissakin lapsissa on syytä ottaa vakavasti ja ilmaista huoli. Tällöin lapsi voi yrittää satuttaa itseään sukupuolielimiin, pyrkii tekemään seksuaalisia tekoja toisen lapsen kanssa, lapsi yrittää työntää esineitä omiin sukupuolielimiin tai muiden lasten tai lapsi puhuu useasti ikätasoon kuulumattomasti aikuisiksiin koskevista aiheista kuten pornosta. (Vehkaoja 2021.)

Nämä käyttäytymisen mallit ovat esimerkkejä huolestuttavasta käytöksestä johon aikuisen tulee puuttua. Tällöin rauhallisuus tilanteessa on avainasemassa. On tärkeää puhua aiheesta toiselle työkaverille tai ottaa asia puheeksi asiantuntijan kanssa. Lasta on syytä rauhoitella ja estää huolestuttava käytös. Tilanteen sanoittaminen auttaa lasta ymmärtämään sekä selkeät ohjeet miksi näin ei voi toimia. (Vehkaoja 2021.) Tämänkaltaisen käytöksen ilmetessä on syytä ottaa asia puheeksi heti ja pohtia tarvittavat matalan kynnyksen tuki lapselle.

6 Seksuaalikasvatuksen toteuttaminen

6.1 Varhaiskasvatuksessa

Seksuaalikasvatus käsitteenä määritetään tiedon jakamisena seksuaalisuudesta lapsen ikätasoon nähden. Seksuaalikasvatus on lyhykäisyydessään kysymyksiin vastaamista, tunne- ja turvataitojen opettelua ja kehonosien nimeämistä. Seksuaalikasvatuksen onnistumiseksi on hyvä harjoitella seksuaalisuudesta puhumista ja kasvattajan on syytä tutkia omaa historiaa sekä suhtautumistaan seksuaalisuuteen. (Kihlström 2020, 22.) Seksuaalisuus koetaan usein arkaana aiheena ja se saattaa herättää erilaisia tunteita ja ajatuksia. Tämän takia myös seksuaalikasvatus saatetaan kokea hyvin haastavaksi. Seksuaalikasvatus on tärkeä ja luonnollinen asia varhaiskasvatuksessa. Aikuisen, jolla on hyvä itsetunto oman seksuaalisuutensa suhteen ja on itse tietoinen, sitä on helpompi toteuttaa seksuaalikasvatusta. (Ingman-Friberg 2016, 42-43.)

Lapsen seksuaalikasvatuksen toteutumisen edistämiseksi on tärkeä osata muokata sanastoa hieman lapsenomaisenpaan muotoon, unohtamatta kuitenkaan asian asiayhteyttä. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016, 83.) Lapsen seksuaalikasvatukseen kuuluu tukeminen, tulkitseminen, suojaaminen sekä kysymyksiin vastaaminen. (Kangaskoski 2016, 199). Seksuaalikasvatusta päivähoitossa voidaan auttaa toteutumaan esimerkiksi laulujen, teatterin tai leikkien kautta. Asetetaan toiminta aiheeseen sopivaksi, joka herättää keskustelua lapsilla. (Kangaskoski 2016, 208.)

Nykyään seksuaalikasvatus on erityisen tärkeää sillä aineistoa seksuaalisuudessa ja seksistä on tarjolla enemmän kuin ennen. Seksuaalikasvatuksessa päämääränä on, että lapsi osaa kasvaessaan tehdä itsenäisiä valintoja turvallisuuden, ilon ja nautinnon suhteen kaikkia osapuolia kunnioittaen. Varhaiskasvatuksessa saatu seksuaalikasvatus on edistyksellinen perusta

nuoruutta ajatellen. Seksuaalikasvatus tänä päivänä lähtee siitä, että jokainen ihminen kokee olevansa nautinnon arvoinen ja ettei omaa seksuaalisuuttaan tarvitse hävetä. (Kihlström 2020, 23-24.)

6.2 Myönteinen kohtaaminen

Varsinkin jos tilanteet tulevat yhtäkkiä, on tärkeää, että kasvattaja osaa pitää myönteisen ilmapiirin yllä (Kaskela & Kekkonen 2006, 18). Aikuisen antama myönteinen kohtaaminen on hyvänlaatuisen seksuaalikasvatuksen edellytys, jolla on yhteyksiä lapsen positiiviseen psyykkiin ja fyysiseen hyvinvointiin sekä itsetuntoon ja aikuisuudessa saavutettavaan eheään seksuaalisuuteen (Juslén & Montonen 2017, 4). Vahva ja myönteinen pohja kohtaamiselle rakentuu oikeiden asenteiden, oikean tiedon ja avoimen ilmapiirin avulla. Myönteinen kohtaaminen edellyttää omien rajojen tutkimista sekä omia ajatuksia seksuaalisuudesta. Lapsi ei häpeä, ellei opi sitä aikuiselta. Tällöin aikuisen pitää osata itse oppia puhumaan seksuaalisuudesta avoimesti ennen kuin voi kohdata lapsen seksuaalisuuden myönteisesti. (Raisa Cacciatore 2021.)

Osa aikuisista pitävät pienten lasten seksuaalisuutta ja seksuaalikasvatusta eli kehotunnekasvatusta aivan luonnollisina ja helppoina asioina, ja osalle ne saattavat olla hyvinkin vaikeita asioita käsitellä. Tämä riippuu paljolti siitä, millaisia kokemuksia itse on lapsena saanut, ja miten avoimesti asioista on puhuttu silloin kun itse oli lapsi. Erilaiset tunteet aiheetta kohtaan ovat sallittuja ja näihin auttavatkin tieto, ymmärrys ja hyvät materiaalit aiheeseen liittyen. (Väestöliitto 2018b.)

6.3 Kohtaamistilanteet ja niistä suoriutuminen

Tilanteet, joissa lapsi käyttäytyy seksuaalisesti voivat olla joillekin hämmentäviä ja vaikeita kun taas toiset pystyvät käsittelemään tilanteen avoimesti ilman omia ahdistuksen tunteita. Tilanteita on paljon erilaisia ja jokainen kohtaa lapsen omalla tavallaan tietysti pääsääntö on hyväksyntä ja kunnioittaminen. Tilanne voi olla, jossa lapsi tykkää alastomuudesta ja siksi on paljon alasti tai esittelee muille alapäätään, jolloin aikuinen pohtii miten tilanteeseen tulisi puuttua huomattuaan sen häiritsevän muita. Tällöin on syytä kertoa lapselle, että sinulla on upea keho, josta voit olla ylpeä mutta meillä jokaisella on yksityisiä kehonalueita, jotka ovat ihan omia. Tällä osoitat lapselle, että hyväksyt hänet mutta kehossa on paikkoja, joita ei kuulu esitellä kaikille avoimesti. Lapselle on hyvä antaa vaihtoehto, jossa hän voi toteuttaa seksuaalisuuttaan esimerkiksi kotona perheen kanssa voi olla alasti mutta ei kun mennään ulos tai vieraita ihmisiä on paikalla. (Juslén & Montonen, 2017.)

Toinen lapsen seksuaalinen toiminta, jonka aikuinen saattaa kohdata on unnuttaminen eli lapsen itsetyydytys. Tällaisessa tilanteessa saatetaan reagoida hämmentyneenä tai mikäli asia on itselle jo tuttua niin hyvinkin suvaitsevasti ja hyväksyen. Hyväksyvä kohtaaminen lähtee siitä,

että aikuinen kertoo lapselle missä hän voi unnuttaa ja missä sitä ei ole hyvä tehdä. Lasta voi ohjata kertomalla, että toimintaa voi tehdä esimerkiksi sängyssä tai silloin kun on yksin. On tärkeää antaa lapsen ymmärtää, että hyväksyty toiminnan, jolloin lapsi kokee olevansa normaali ja käytös on suotavaa. Lapselle on syytä kertoa, että muiden seurassa ei ole tapana kosketella omia yksityisiä alueita. (Juslén & Montonen, 2017.) Joillekin aikuisille tämä toiminta saattaa olla pelottavaa ja he eivät osaa reagoida siihen. Silloin voi itse kertoa tämän seksuaalisen toiminnan olevan täysin normaalia ja osa lapsen luonnollista kehitystä.

6.4 Kasvattajan omat arvot ja asenteet

Seksuaalikasvatuksella ja asenteilla pitäisi yrittää poistaa myyttejä, joita seksuaalikasvatuksesta on. Myytteinä pidetään esimerkiksi, jos lapselle annetaan lisää tietoa kehosta se saattaa altistaa hyväksikäytölle. Vaikka asia on täysin päinvastainen. Tietämättömyys, puhumattomuus ja häpeä vaientavat lapsen. Toisena myyttinä on tullut esille, että kehossa on yksityisiä paikkoja, joista ei voi puhua. Tässäkin on kyse vahvasti asenteista ja tietämättömyydestä. Osa aikuisista haluaa rajata seksuaalikasvatusta myös kotiin. Se saatetaan kokea liian intiiminä esimerkiksi varhaiskasvatuksessa toteutettavaksi. (Väestöliitto 2018c.) Vaikka vanhemmat saattavat itsekkin kaipaavat kysymyksiä seksuaalikasvatukseen liittyen. Tällöin ammattilainen esim. varhaiskasvatuksen opettaja voi auttaa vastamaan niihin.

Omaa haastattelu tilanteita arvioiden pystyin laittamaan merkille, kuinka haastateltavat kokivat aiheen ja joitain heidän omia arvojansa nousi myös haastattelun yhteydessä esille. Selkeästi haastateltavat pitivät aiheetta tärkeänä ja kokivat avoimuuden merkitykselliseksi. Tämä kertoo heidän omista asenteistaan aiheeseen sekä heidän näkemyksistään. Jotkut haastateltavat ottivat esille myös oman kokemuksensa seksuaalikasvatuksen saamisesta lapsuudesta ja peilasivat sitä nykypäivään. Lapsuuden aikaiset kokemukset mallinnetaan yleensä myös vanhemmalla iällä samantyyllisiksi mutta nämä kasvattajat halusivat pyrkiä muutokseen, mikäli kokivat saaneensa liian vähän lapsena seksuaalikasvatusta.

6.5 Avoin kommunikointi vanhempien kanssa

Erityisen tärkeä taito niin lapsien kuin aikuistenkin kanssa on kyky puhua avoimesti seksuaalisista asioista silloin kun se koetaan tarpeelliseksi. Seksuaalisuuteen kytkeytyneet tabut ja puhumattomuus ovat edelleen nykypäivää ja ne eivät saisi olla este puheeksi ottamiselle. Puhuminen on välttämätöntä silloin kun herää huoli tai huomaa lapsella olevan virheellistä tietoa seksuaalisuudesta. Kasvattajan on otettava asia vanhemmalle puheeksi avoimesti. Tässäkin merkityksellisessä roolissa on kohtaaminen ja tapa ilmaista asia. Ilmaisuu ja avoimuus auttavat keskustelun etenemisessä ja auttavat ristiriitojen välttämiseksi. (Aigner & Centerwall 1999, 21.) Keskusteluun tarvitaan kaikkien osallistujien avoimuutta, joten puheeksi ottaminen voi mennä pieleen, mikäli jollain on omat tietyt asenteet ja arvot, miten toimia tai mistä puhua. Joillekin puhuminen on hankalaa omien asenteiden takia. Siksi kasvattajan on hyvä hieman

havainnoida ja tutkailla etukäteen millaisella tyylillä vanhemmalle kannattaa tuoda asia ilmi. Vaikka avoimuus onkin tärkeää, on myös tärkeää kunnioittaa niitä, jotka ajattelevat eri tavoin tai vaikenevat seksuaalisuuteen liittyvistä aiheista (Aigner & Centerwall 1999, 22). Puhuminen on tällöin hankalampaa, mutta silloin pitää löytää erilaisia keinoja selvittää tilanne. Oleellista on tiedustella kohdattavalta, millaisista asioista hän pystyy puhumaan ja mistä asioista olisi hyvä puhua. Avoimuus on tapa kohdata ihminen eikä niinkään keino ahdistaa puhumatonta ihmistä.

7 Oikeus seksuaalisuuteen

Väestöliiton tutkimuksen mukaan päiväkodeissa on tilanne, jossa ammattilaisten koulutus ei vastaa niitä tarpeita, joita lapsen seksuaalisen kehityksen suojaaminen ja tukeminen tarvitsee. Seksuaalikasvatuksen epäonnistuessa saatetaan lapsen normaalista kehityksestä kumpuavasta uteliaisuudesta rangaista tai tuomita. Jokaisessa päiväkodissa pitäisi toteutua seksuaalikasvatusta, sillä vuonna 2017 lainvoimaan saanut varhaiskasvatussuunnitelma sisältää kokonaisvaltaisen, ikätasaisen seksuaalikasvatuksen elementit. Nykypäivänä on tunnustaa tarkemmin pienten lasten seksuaalioikeuksia ja kokonaisvaltaisen kehityksen turvaamista. (Väestöliitto 2018c.) Seksuaalikasvatus on myös osa seksuaalioikeuksia, jotka taas ovat osa ihmisioikeuksia. Tällöin lapsien näkökulmasta pätee, että jokaisen on oikeus saada seksuaalikasvatusta ja oikeus kehon koskemattomuuteen. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2021.)

Kokonaisvaltainen seksuaalikasvatus on seksuaalioikeuksien täyttymisen edellytys. Lapselle se tarkoittaa, että seksuaalisuudesta puhutaan totuudenmukaisesti sekä opetetaan asenteita ja taitoja eri osa-alueilla lapsen ikätaso huomioiden. Asianmukaisella seksuaalikasvatuksella lapset oppivat jo varhaisessa vaiheessa kunnioittamaan itseään ja kehoaan. Seksuaalikasvatuksessa ei ole koskaan kyse seksin opettamisesta tai seksin tekemisestä vaan opetetaan keho tuntemus sekä arvostusta itseä ja toisia kohtaan. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2021.)

8 Kehittämistyö

Kehittämistyö sai alkunsa opiskelijan omasta mielenkiinnon esiintuomisesta aiheeseen liittyen. Yhteistyökumppani toimi kehittämistyössä apuna, antaen materiaalia tutkimuksen onnistumiseen.

8.1 Tietopankki

Opinnäytetyön muodoksi valittiin kehittämistyö. Kehittämistyönä rakennettiin tietopankki, joka pohjautuu lapsen seksuaalisuuden ilmenemiseen. Tämä auttaa kasvattajia sekä

vanhempia näkemään lapsen seksuaalisuuden ilmenemisen oikeanlaisella tavalla, auttaa seksuaalikasvatuksen edistämistä sekä lapsen seksuaalisuuden positiivisen kohtaamisen hyödyntämistä.

Kehittämistyössä luodaan jotain uusia tuotteita tai prosesseja, jotka rakentuvat tutkimuksen tai näkökulmien ja kokemusten perusteella saadun tiedon avulla. Myös vanhan päivittäminen ja uusiminen voivat olla kehittämistyölle olennaisia piirteitä. (Tilastokeskus 2021.) Kehittämistyö voi olla koko organisaatioon perustuvaa tai yksilöllistä. Kehittämisen tavoitteena voidaan esimerkiksi nähdä henkilöstön kehittäminen, jonka myötä myös työskentelyote muuttuu tietyn aiheen suhteen. Osaamisen lisäämisen kautta tavoitellaan muutosta organisaatiossa ja sitä kautta myös asenteissa. (Vähäkuopus 2018, 11.)

Kehittämisen tulee olla yhteydessä organisaation tavoitteisiin ja arvoihin. Tällainen kehittämistyö kytkeytyy järjestelmällisyyteen, jolla tavoitellaan jatkumoa. Kehittämistyö lisää yksilöiden sisäistä motivaatiota onnistuessaan hyvin. (Vähäkuopus 2018, 12.) Tällainen tavoite oli omassa kehittämistyössäni. Antaa kasvattajille uutta tai lisää tietoa. Sisäisen motivaation tukemisessa on nähty kolme elementtiä: vapaus, virtaus ja vastuu. Vapaudella tarkoitetaan autonomian tunnetta, jolloin työntekijällä on tilaa toteuttaa tehtäväänsä ja kokeilla rohkeasti uutta.

Kehittämistyöllä pyrittiin ratkaisemaan kasvattajan tapaa kohdata lapsen seksuaalisuus. Tietopankilla pyritään tukemaan kasvattajaa toimimaan tällaisen tilanteen esiin noustessa mahdollisimman hyväksyttävällä tavalla, jotta lapsi kokee itsensä hyväksytyksi eikä häpeä toimintaansa. Kuitenkin niin, että kasvattaja osaa ohjata lasta seksuaalisuutensa suhteen kehityksen mukaan. Ei ole yhtä ja oikeaa tapaa toteuttaa seksuaalikasvatusta mutta kuitenkin niin, että se olisi sellaista, jossa lapsi kokee tulevansa hyväksytyksi kasvattajan tuen avulla.

Kehittämistyönä tuotettiin tietopankki, jonka tavoitteena on auttaa ratkaisemaan kasvattajille kokemia hankalia tilanteita lapsen seksuaalisuuden ilmenemisessä. Tietopankki toimii ohjaavana ja esimerkkejä antavana tukena kasvattajalle. Tarkentaen, että lapsen seksuaalisuuden ilmenemisessä ei ole mitään väärää mutta lapsi ei välttämättä osaa tiedostaa miten oma seksuaalisuus näyttäytyy ja miten se tulisi kohdata. Tällöin kasvattaja ohjaa häntä toimimaan oikealla tavalla. Tarkoitus ei ollut tehdä opettavaa vaan keskustelua herättävää sekä pohdintaa, erilaisia esimerkkejä hyödyntäen. Kasvattaja voi tällöin itse pohtia seksuaalikasvatukseen liittyviä tilanteita ja löytää uusia näkökulmia tietopankin avulla. Julisteen on tarkoitus houkuttaa kasvattajaa ottamaan aiheesta itse selvää tarkemmin, mikäli kokee sen tarpeelliseksi.

Tietopankki kehittämistyönä muokkautui teorian pohjalta ja tutkimustulosten mukaan. Ensin oli tarkoitus koota kehittämistyönä opas, joka kuitenkin vaihtui tähän julisteeseen, jota kutsuttaisiin tietopankiksi. Tietopankin kokosin haastatteluista esiin nousseista kokemuksista sekä teorian pohjalta. Yhteistyökumppanilta sain idean tällaiseen asiatieto julkaisuun aiheen

sisällä, joka olisi ytimekäs ja antaisi tarvittavaa tukea ja ohjausta lapsen seksuaalikasvatukseen.

8.2 Tietopankin rakentaminen

Tavoitteiden pohjalta pohdin mitä kaikkea tietopankin julisteessa tulisi olla näkyvillä. Tässä päädyin ratkaisuun, että tietopankki sisältäisi ikävuodet 0-6 ja ne olisi eroteltu omikseen seksuaalisuuden kehittymisen näkökulmasta. Ikävuosien kohdille halusin koota esimerkkejä lapsen seksuaalisuuden ilmenemisestä, joita voi kohdata tietyn ikäryhmän kanssa arjessa. Tällöin julisteesta on helppo tarkastella esimerkiksi oman lapsiryhmän ikävuosien perusteella seksuaalisuuden ilmenemistä. Esimerkit auttavat kasvattajia pohtimaan tämänkaltaisia tilanteita ja varautumaan niihin etukäteen, jotta osaavat kohdata lapsen myönteisesti ja kunnioittaen. Tärkeä julisteessa on painottaa, että tiedot ovat esimerkkejä eikä välttämättä toteudu kaikkien ikäryhmien lasten kohdalla. Tämän takia julisteessa on myös oma laatikkonsa, jossa on annettu sivustoja ja muita lähteitä, josta voi itse hakea enemmän tietoa ja tukea sitä tarvittaessa.

Julisteen tekeminen ja suunnittelu aloitettiin haastattelun jälkeen. Julisteesta oli tultava huomiota herättävä ja myös kiinnostavan näköinen. Julisteen rakensin PowerPoint ohjelmalla, sen sisältämiä muokkaustyökaluja hyödyntäen. Lyhyt ja ytimekäs oli tavoite, koska kysymys oli asi tiedosta aiheeseen liittyen. Lisätietoa pystyi hakemaan itse ja juliste sisältää myös kohdat tiedon etsinnälle. Vaikka juliste on tarkoitettu varhaiskasvatustyöntekijöihin, on hyvin mahdollista, että vanhemmat tällöin törmäävät julisteeseen ja vilkaisevat kiinnostuneina julistetta. Tästä syystä myös halusin lisätä julisteeseen hieman alustusta aiheeseen ja tarkentaa mitä lapsen seksuaalisuus tarkoittaa. Tämä auttaa niitäkin lukijoita pääsemään sisälle helpommin aiheeseen, jos ei ole tiedostanut sen olemassaoloa tai kuullut tarkemmin aiheesta. Siksi juliste sisältää myös oman laatikkonsa, jossa selitetään lyhyesti mitä lapsen seksuaalisuus on.

9 Palaute

Palaute kehittämistyöstä kerättiin sähköpostilla ja arvio saatiin kirjallisesti vapaana sanana. Koin tämän tavan ajallisesti itselle helpoimmaksi palautteen keräämiseen. Palaute kerättiin osalta haastatteluun osallistuvista sekä yhteistyössä tehdyn päiväkodin johtajalta.

9.1 Arviointi

Päiväkodin johtaja oli vienyt mukanaan kehittämistyöni opettajapalaveriin, jossa oli mukana hänen lisäkseen neljä varhaiskasvatuksen opettajaa sekä lasten tunnetaitoihin ja perheiden tukemiseen liittyvän hankkeen hanketyöntekijä. Hän lähetti kattavan arvion työstäni

sähköpostilla, jota he olivat yhdessä pohtineet palaverissa. Palaute oli suurimmilta osin positiivista. Aiheen tärkeys ja merkitys nostettiin vahvasti esille ja pidettiin hyvänä asiana tuoda enemmän esille. Kehittämistyöstä annettiin arvioita sen selkeästä sisällöstä ja ytimekkästä asian ytimestä, joka hyödyntää niin perheitä kuin kasvattajiakin. Nämä olivat heidän mielestään asioita, jotka kasvattajat saattavat kokea tunnistavansa mutta voivatkin olla tuoreille vanhemmille uusia tai niitä ei välttämättä tule yhdistäneeksi lapsen kasvun ja kehityksen vaiheeseen. Sain hyviä kehittämisideoita tietopankkijulisteiden sommitteluun ja visuaaliseen ilmeeseen, joiden pohjalta muutin sitä hieman lopulliseksi tuotokseksi. Arviota annettiin myös visuaalisesta ilmeestä sekä kehittämistyön tekstisisällöstä. Palautetta tuli selkeästä ilmeestä sekä kokonaisuudesta. Aikajanaksi laitettut iät olivat visuaalisesti hyvä oivallus sekä laatikot erottelivat asioita hyvin toisistaan. Kehittämisideoita sain laatikoiden sijaintiin julisteessa sekä tietyn sanan merkityksen tarkentamiseen sisällössä, sillä esimerkiksi unnutus sanaa käytäessä se voi olla jollekin vanhemmalle tai vaikka kasvattajalle vielä epäselvä.

Arviointi keräsin myös haastateltavilta. Yhteenvetona arvioinneissa korostui selkeys sekä hyödynnettävyys työssä. Ulkoasuun oltiin erittäin tyytyväisiä sekä aiheen ytimekkäeseen esille nostamiseen. Julisteesta saa täsmätiedot selville mutta jos aihe kiinnostaa enemmän niin julisteesta löytyy myös muutamia kohtia, joista voi etsi lisää tietoa. Aiheesta annettiin palautetta keskustelua herättävänä ja erittäin merkittävän lapsen kasvun ja kehityksen kannalta.

10 Pohdinta

10.1 Kehittämistyön tarkastelu

Kehittämistyön toteutuminen muuttui pitkälti opinnäytetyötä tehdessä ja muutoksia tuli sisältyä ja itse ulkoasuun paljonkin. Koen kuitenkin, että valmis työ on se mitä tässä hetkessä tarvitaan varhaiskasvatuksessa sekä myös yleisellä tasolla esimerkiksi vanhemmille. Siitä saa helposti tietoa lapsen seksuaalisuuteen ja seksuaalikasvatukseen liittyen mutta kattavampaa lisätietoa haluttaessa työ sisältää myös lähteitä, joista saa syvempää tietoa.

Kehittämistyö itsessään on paljon pienempi kuin mitä sen aluksi piti olla mutta työn edetessä kävi ilmi, että tällainen olisi tarpeellisempi nykypäivänä varhaiskasvatuksessa. Työ on huomiota herättävä ja selkeä kokonaisuus ja se on helppo tuoda esille esimerkiksi omalle työpaikalle. Julisteena ilmaiseminen antaa aiheelle enemmän näkyvyyttä sekä tulkintoja lukijalle. Uskon että aiheen merkityksellisyys ja esille tuominen tuo myös enemmän kiinnostusta ja merkittävyyttä työlle.

10.2 Toteutumisen pohdintaa

Aiheen sisällön ja tutkimuksen toteutuminen sujui käytännössä erittäin hyvin. Haastattelun pystyin toteuttamaan kätevästi harjoitteluni ohella, jolloin siihen käytettävä aika pysyi hyvin aikataulussaan. Kokonaisuuden tuominen opinnäytetyöhön ja aiheen avaaminen tekstiksi ilmeni itselle eniten hankalaksi työtä tehdessä. Ei niinkään aiheen vuoksi vaan totuttamisen ja oman aikataulun takia. Työn ja opinnäytetyön yhdistäminen ei välttämättä ollut kovinkaan tarkkaan harkittu suunnitelma mutta kuitenkin toteutettavissa. Omalla työkentällä pystyin hyödyntämään myös kollegoiden mielipiteitä aiheeseen liittyen ja arviointia kokonaisuuden luomiseen. Aiheesta sai kuulla myös paljon mielipiteitä työkentällä.

Varhaiskasvatuksessa työskenteleminen auttoi itseä aiheen tärkeiden asioiden esille nostamiseen omaan opinnäytetyöhön. Pystyin oman työni avulla tarkastelemaan lähemmin lapsen seksuaalisuuden ilmenemistä varhaiskasvatuksessa sekä havainnoimaan muiden seksuaalikasvatuksen toteuttamista työssä. Kollegoiden kanssa reflektointi aiheesta ja tilanteista auttoivat saamaan erilaisia tulkintoja opinnäytetyöhön sekä jaottelemaan aihe alueet oikeanlaisiksi.

10.3 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Kehittämistyön tutkimuksellisessa osuudessa pohditaan haastattelun luotettavuutta sekä eettisiä ajatuksia. Tutkijan on tärkeä osata erottaa omat tunteet haastattelutilanteesta ja havainnoida haastattelua abstraktista näkökulmasta. Tällöin esim. haastattelupäiväkirja olisi voinut parantaa luotettavuutta. Haastattelutilanteesta syntyviä vuorovaikutussuhteita ja niihin vaikuttavia tekijöitä oli hyvä huomioida koko ajan. Luotettavuuden kannalta oli myös tarpeellista antaa haastatteluille riittävästi aikaa ja valita oikeanlainen paikka. (Hyväri & Vuokila-Oikkonen 2020.)

Ennen haastatteluita oli tärkeä antaa aiheesta tietoa haastateltaville sekä kysymykset etukäteen. Tällöin haastateltavien oli helpompi tulla haastatteluun valmistauduttuaan hieman. Lapsien seksuaalisuus aiheena voi olla hieman hämmentävä asia joillekin, joten yllättävä ilmoittaminen aiheesta voisi saada haastateltavat sulkeutuneeksi. Myös tilannetta oli hyvä tarkastella koko ajan, jottei keskusteluista tule kiusallisia tai ne jumiut paikalleen.

Opinnäytetyö kokonaisuudessaan on kirjoitettu paljon tutkimuksen pohjalta mutta myös teoria tiedon, joka on hankittu erilaisia lähteitä hyödyntäen. Aiheeseen liittyviä lähteitä olisi mahdollisesti voinut enemmänkin löytää koska aiheen tiimoilta löytyi paljon teoriaa. Samoista lähteistä haetut tiedot voivat tehdä opinnäytetyöstä hieman lattean. Kuitenkin etsiessäni tietoa lapsen seksuaalikasvatuksesta huomasin, että aihetta käsiteltiin monessa paikassa mutta se oli hyvin samanlaista sisällöltään vaikkakin eri lähteissä. Tutkimus osuudella on myöskin osansa tiedon saamiseksi mutta kokonaisvaltaisesti en lähtisi tuloksia määrittelemään sillä tutkimus oli hyvin pieni ja suppea. Haastateltavia oli hyvin vähän mutta heidän antaman tieto

oli hyvin yhdenmukaista, joka kertoi hieman johtopäätöksistäkin. Koen että opinnäytetyöni on sisällöltään tarpeellinen ja merkityksellinen, jolloin sen merkittävyys kasvaa aihetta käsiteltäessä.

10.4 Käytettävyys ja sovellettavuus työelämään

Kehittämistyössä syntynyt tuotos tuodaan varhaiskasvatukseen jakaen sitä ainakin yhteistyössä olleelle yksikölle sekä omaan varhaiskasvatustyksikköön. Pystyn hyödyntämään sitä työkentällä ja mainostamaan tuotosta myös muihin varhaiskasvatustyksikköihin alalla työskennellessä. Kommentteja sain, että Juliste itsessään onkin käytännöllinen ja monia tavoitettava, mikäli se sijoitetaan näkyvälle paikalle varhaiskasvatustyksikköön. Sen ytimekkyys saavuttaa lukijan aiheeseen nopeasti ja mikäli kiinnostus herää se antaa mahdollisuuden tiedon hankintaan myös. Sovellettavuus olisi erittäin suositeltavaa ja mikäli esimiehet pyrkisivät tuomaan tällaista työtä ja aihetta esille enemmän omille työntekijöille, jolloin tästä työstä saataisiin mahdollisimman paljon hyötyä irti.

Lähteet

Painetut

Ingman-Friberg, S. 2016. Ammattilaisten ajatuksia lasten seksuaalikasvatuksesta. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.). Keho on leikki - Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen. Duodecim: Tallinna, 41-52.

Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. 2016. Seksuaalikasvatus on hankala sana. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.). Keho on leikki - Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen. Duodecim: Tallinna, 82-86.

Kangaskoski, H. 2016. Seksuaalikasvatusta päivähoitossa. Teoksessa Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. (toim.). Keho on leikki - Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen. Duodecim: Tallinna, 197-208.

Khilström, M. 2020. Oikeilla nimillä. Kustannus: Kosmos.

Ruusuvuori, J. & Nikander, P., Hyvärinen, M. 2010. Haastattelun analyysi. Vastapaino: Tampere.

Sähköiset

Forssa. 2021. Pedagogia ja oppiminen. Viitattu 13.4.2021. <https://www.forssa.fi/kasvatus-ja-opetus/varhaiskasvatus/pedagogia-ja-oppiminen/>

Hyväri, S. & Vuokila-Oikkonen, P. 2020. Tutkimus- ja kehittämistyön luotettavuus. Viitattu 15.1.2022. <https://libguides.diak.fi/c.php?g=670543&p=4760642>

Hyvärinen, M, Suoninen, E. & Vuori, J. 2021. Haastattelut. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Viitattu 18.4.2022. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>

Juhila, K. 2021. Teemoittelu. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Viitattu 10.4.2022. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>

Juslén, N & Montonen, E. 2017. Leikki-ikäisen lapsen seksuaalisuus ja sitä vahvistava seksuaalikasvatus. Opinnäytetyö. Metropolia ammattikorkeakoulu. Viitattu 13.4.2021. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/127187/juslen%20-%20montonen%20ONT%202017%20.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Kallio, A. 2021. Litterointi. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Viitattu 18.4.2022. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>

Lapsuus ouka. 2022. Seksuaalisuus. Viitattu 4.5.2022. <https://lapsuus.ouka.fi/lapsen-ikakaudet/leikki-ika/4507-2/>

Raisa Cacciatore. 2021. Seksuaalikasvatus. Viitattu 13.4.2021. <https://www.raisacacciatore.fi/3>

- Tilastokeskus. 2021. Viitattu 13.4.2021. https://www.stat.fi/meta/kas/kvalit_tutkimus.html
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2021. Kulttuurisensitiivinen seksuaalikasvatus. Viitattu 18.4.2022. <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/maahanmuutto-ja-hyvinvointi/maahanmuuttajien-seksuaali-ja-lisaantymisterveys/kulttuurisensitiivinen-seksuaalikasvatus>
- Terävä, H. 2021. Seksuaalikasvatus pitäisi aloittaa jo päiväkodissa, sanoo terapeutti, joka näkee puutteellisen seksuaalikasvatuksen tulokset vastaanotollaan. 8 minuuttia-ohjelma 29.7.2021. Yle uutiset. Viitattu 26.4.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-12035270>
- Vehkaoja, S. 2021. Mitä on huolestuttava seksuaalinen käytös lapsella?. PowerPoint-esitys. Väestöliitto. <https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2021/09/9d005198-mita-on-huolestuttava-seksuaalinen-kaytos-lapsella-koonti.pdf>
- Väestöliitto. 2021. Lapsen seksuaalinen kehitys. Viitattu 11.4.2021. <https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/keho-ja-tunteet/lapsen-seksuaalisuus/>
- Väestöliitto. 2018a. Lapsen seksuaalinen kehitys. Viitattu 11.4.2021. <https://www.hyvakysymys.fi/artikkeli/lapsen-seksuaalinen-kehitys/>
- Väestöliitto. 2018b. Miten suhtautua pienen lapsen seksuaalisuuteen. Viitattu 10.4.2021. <https://www.hyvakysymys.fi/artikkeli/miten-suhtautua-pienen-lapsen-seksuaalisuuteen/>
- Väestöliitto. 2018c. Myyttejä lasten seksuaalikasvatuksesta. Viitattu 12.4.2021. <https://www.hyvakysymys.fi/artikkeli/myytteja-lasten-seksuaalikasvatuksesta/>
- Vähäkuopus, S. 2018. Kehittämistyön toimintamalli. Opinnäytetyö. Laurea-ammattikorkeakoulu. Viitattu 11.4.2021. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/153338/Vahakuopus_Saija_YAMK.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Liitteet

Liite 1: Tietopankki juliste	26
Liite 2: Haastattelu kysymykset	27

Liite 1: Tietopankki juliste

Tietopankki lapsen seksuaalikasvatukseen

Lapsi tutkii kehoaan käsillä ja suulla. Hän koskettelee kehoaan ja oppii miltä koskettelu tuntuu. Vaipan alla olevat alueet kiinnostavat.

0-1v

2-3v

Sukuelimet kiinnostavat. Kysyy kysymyksiä ja pohtii pimpin ja pippelin eroja ääneen. On ylpeä kehostaan ja tuotoksistaan potalla. Huomioi eroja tyttöjen ja poikien välillä.

Elämä ja vauvojen syntyminen kiinnostaa. Vertaa itseään muihin.

Pohtii miltä oma keho tuntuu ja mitä eri kehonosia on. Leikit voivat olla seksuaalisia toisten lasten kanssa tai nukeilla. Unnutusta (lapsen itsetyytytys) saattaa esiintyä. Tutkii ja koskettelee omaa kehoaan.

4-5v

6v

Esittää kysymyksiä seksuaalisuudesta ja kehojen eroista. Unnutusta ja seksuaalisia leikkejä tapahtuu salassa aikuiselta. Lapsi voi kertoa seksuaalisia vitsejä tai loruja ja kiroilla.

Mitä??

- Lapsen seksuaalisuuden perustehtävä on ottaa oma keho haltuun.
- Lapsen seksuaalisuus tarkoittaa puhetta kehosta ja itsestä huolehtimisesta, ihmisenä olemisesta, ihmissuhteista ja omista oikeuksista.

Miten kohdata?

- Myönteinen ja avoin asenne.
- Kysymyksiin vastaukset lapsen ikätason mukaisesti ja rehellisesti.
- Oma malli opettaa ja ohjaa lasta.
- Aina hyväksyvä kohtaaminen ja asioiden sanoittaminen lapselle.

Lisätietoa:

- Instagram: Tasaseks
- Seksuaalisuuden portaat (Raisa Cacciotare)
- Väestöliitto (<https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/>)

Liite 2: Haastattelu kysymykset

Haastattelu

1. Koulutustausta?
2. Minkä ikäisten kanssa työskentelet?
3. Tiedostatko lapsen seksuaalisuuden ilmenemisen erilaiset muodot? Esimerkkejä?
4. Millaisena koet alle kouluikäisen lapsen seksuaalikasvatuksen merkityksen?
5. Toteutetaanko lapsiryhmässänne seksuaalikasvatusta? Millä tavoin?
6. Oletko kokenut lapsen seksuaalisuuteen liittyvät tilanteet hankaliksi tai vaikeiksi kohdata?
Tai havainnoinut muiden toimintaa?
7. Millaisissa tilanteissa olet kohdannut lapsen seksuaalisuuden ilmenemistä?
8. Kuinka toimit tilanteessa/tilanteissa?
9. Saatko/oletko saanut tukea tai ohjausta alle kouluikäisen lapsen seksuaalikasvatukseen liittyen?